

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Aen-Merckingen Van Den Eerw. P. Cornelius Hazart,
Priester der Societeyt Jesv.**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1662

I. Aen-Merckingehe. Op de ketterije der Collyridianen.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71393](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71393)

neer sijn wy in soo eene onbetamelijckheyt plichtigh gheweest?

By soo verre D. Cabeljau sijn ondt lieken wil singhen / ende eben wel noch eens segghen / dat wy aen dese ketterg ghelijck sijn ten deele / om de daer selve.

Ick segghe dat dese ketterg niet om de daer in t'ghemeen sijn veroorzdeelt gheweest / maer om die besondere daer / mer de welke sy de Engheleerden als hare eenighe middelaers / mer het uyt-snyten van Christus, ende verboden van tot hem onsen toeganck te nemen ; dit en past gheensins op ons / soo blijft van D. Cabeljau ontrouwigh als hy ons by dese vooznoemde ketterg wil vergelijcken.

Blijft oock ontrouwigh / als hy Epiphanio toeschrijft / als of hy seyde / dat de Caiani de Engheleu aenbaden / daer men klaer uyt sijne woorden kan sien / dat sy de Engheleu onteerden / Soo wy hoven berhoont hebben / ende oock in ons Staeltje ghesepdt / maer van D. Cabeljau is onbeantwoort ghelaten.

I. AEN-MERCKINGHE.

Op de ketterije der Collyridianen.

Hier thoont D. Cabeljau in sijn Memory-boeck, Pag. 258. dat ick hem op den teen hebbe ghetreden / om dat ick hem in mijn Staeltje betweten hebbe / dat hy Epiphanium tot d'ymael toe valschelijck hadde doen spreken. Ten is met roepen niet te doen, sepdit hy / de stucken moeten t'uyt-wijzen.

Dit segghe ick mede / ende ontkenne / dat ick gheroepen hebbe / maer wel met de stucken selve betweten.

Den H Epiphanius, die dese ketterije vande Collyri-

Collyri-

Collyridianen beschrijft / moet onsen scheidtman wesen.

D. Cabeljau in de Catholijcke Waerheyt Pag. 560. wilt hebben dat Epiphanius de Collyridianen veroordeelt als ketteren, om dat sy Mariam religieuselijck dienden, ende aenbaden. sonder meer.

Ende ick segghe dat Epiphanius, selfs niet ghebroomt heeft / haer te berispen over het Religieuselijck dienen vande D. Maghet / maer alleen over t'aenbidden. Want het woort Aenbidden, ten opsichte van Maria binde ick seer dichtwils by hem / met berispinghe / maer het woort Eeren, of religieuselijck dienen, ten opsichte vande selve D. Maghet en binde ick niet anders / als met approbatione / en recommandatione des selfs.

Ick weet wel dat D. Cabeljau sal segghen / gheleijck hy oock doet / in sijn Memoiry boeck Pag. 258. dat den H. Epiphanius gheen onderschepten heeft ghemaect tusschen Aenbidden ende religieuselijck dienen, maer dat hy dit neemt al vooreen dingh / verholghens / wanneer hy het Aenbidden van Maria, in de Collyridianen berispt / dat hy berispt het religieuselijck dienen.

Doch om wederom niet te disputeren vande woorden alleen : soo segghe ick dat alle Aenbiddinghe, t'samen Religieusen dienst is / maer ter contrarief / alle Religieusen dienst, en is gheen Aenbiddinghe (ghelijck alle mensch wel een dier is / maer alle dier en is gheen mensch) want doore Aenbiddinghe, eyghentlijck sprekende / verstaen wy / de opperste ere die Godt alleen toekomt / ende doore Religieusen dienst, verstaen wy eene mindere ere / die oock aende Heplighen betwisen magh worden.

Dit noemt D. Cabeljau, eene dwaese inbeeldinghe ende seght / dat Epiphanius, gheene kennisse ghehadt heeft van dese Paepsche distinctie, tusschen twee, ofte drierley religieuse diensten, en aenbiddinghen, en dat dir niemant bewijfen en sal.

Heeft Epiphanius gheen onderschept ghemacck

maecht tusschen aenbidden, ende religieuselijk dienen.

Soude dit niemant konen bewijzen? Laet ons sien.

D. Cabeljau bekennt selve in de Catholijcke Waerheyt Pag. 547. dat Epiphanius, de H. Maghet Mariam wilt ghe-eert hebben / maer niet Aenbeden, de woorden van Epiphanius legghen soo klaar als den middagh: Laet Maria, seydt hy / in eeren sijn, maer niemant en aenbidde Mariam. Dit selve bekennt D. Cabeljau in sijn Memory boeck Pag. 258.

Isst jemant soo dom / ofte verduyfster van verstant / die niet en siet / dat Epiphanius hier onderscheyt maecht tusschen Eeren, ende Aenbidden?

Wy sien wel, seght D. Cabeljau, dat Epiphanius onderscheyt maect tusschen jemant in eeren houden, ende aenbidden. zinde het eerste eene actie van burgherlijke beleeftheit, het ander een werck van Godts dienstigheyt. Maer niet dat hy tweederley aenbiddinghe toelaet, een minder, die oock aen Maria mocht werden opghedraghen, ende een meerder die Godt alleen toebehoort.

Dit is immers eene grondeloose / sae i wase inbeeldinghe van Partije, dat alle Eere buyten die / de welcke aen Godt wort betwisen / maer burghertijck is. Epiphanius wilt Mariam ghe-eert hebben / dat en kan niemant loochenen / D. Cabeljau, voeghter hy / burgherlijk, hem sal belieben my aen te wijzen / waer dat Epiphanius soo spreekt / ofte waer dat hy dit woordken Burgherlijk heeft ghebruyckt: seght hy / dat het niet van noode is / dat hy die updruckelijck segghe / maer dat het ghenoech is / dat men dit dooz consequentie npt hem kan trecken; wat consequentie sal dit anders wesen / als die ghesondeert wordt op die verkeerde inbeeldinghe / dat alle eere burghertijck is / behalven die / die men Godt schuldigh is: hoorwaer een lof / ende dwaes fundament / verhalven soo sal my D. Cabeljau, oock dooz consequentie

quente/thoonen/ dat Epiphanius, Mariam met gheene andere eere en wilt achtervolght hebben / als met burgherlijcke, ick verghebe hem de konste.

In teghendeel / ick berhoone dat Epiphanius spreekt van eere die meerder als burgherlijck is.

Ghelijck D. Cabeljau my bekent dat Epiphanius Mariam wilt ghe-eert hebben / soo moet hy my oock bekenen / dat hy de selbe wilt ghe-eert hebben om dat sy niet alleen hepligh was / maes oock hepligher dan andere. Dit sullen sijne eyghen woorzen uptwijzen.

Ten eersten, seyd hy / Het lichaem van Maria was Heyligh.

Ten tweeden: Godt heeft begeert dat Maria wat heylighs sou welen.

Ten derden: Maria is heyligh.

Ten vierden, Thecla is seer heyligh, Maria noch heyligher.

Ten lesten: Maria is alderbeste, ende heyligh, ende alderweerdighste in eere ghehouden te worden.

Verhalven / soo bekent my D. Cabeljau in de Catholijcke Waerheit Pag. 547. dat Epiphanius de H. Maghet stelt boven Theclam, als meerder eere weerdigh van weggen de dispensacie der verborghenthey.

Wy hebben dan upt de klare woorzen van Epiphanius, ende de ronde bekenenisse van D. Cabeljau. dat de H. Maghet Maria, eere weerdigh is / om dat sy hepligh is / sae hepligher als Thecla.

Du sijn hier twee stucken / soo seker / dat men se D. Cabeljau niet ontkennen en kan / sonder te stryden teghen de klare experientie / ende het alghemeen gheboelen vande heele werelddt.

Voor eerst, en kan hy my niet ontkennen / dat de heplighheydt / sae verhevender heplighheydt als van andere / eene boben-natuerlijcke sake is / ende niet burgherlijck; dat is het gheboelen van alle ghesonde verstanden.

Ten tweeden: Doet hy my bekennen dat de eere soodanigh is / als het princepale boozwozpsel is / om het welke jemant ghe-eert wort.

Indien hy dit loochent / soo strydt hy teghen de experientie / want die leert ons / dat het verscheyden soozten van eeren sijn onder de menschen / meerder / of minder naer abenant van't boozwozpsel om het welke jemant ghe-eert wert. Siet het booz de ooghen. Niemant en kan ontkennen of de eere die men een Koninck bewijst is meerder / ende van een anderen sacht / als die men berhoont aen een ghemeen burgher: hoe dat / ofte waerom: om gheene andere reden / als om het boozwozpsel; jemant die een Koninck eert / stelt sich booz / sijne Konincklijcke Majesteit / ende weerdigheyt / daerom eert hy hem / ende alsoo wort die eere Konincklijck. Maer die een ghemeen burgher eert / die stelt sich booz een minder boozwozpsel van sijne conditie hoedanigh die sonde moghen wesen / ende soo wert die eere inlander als die vanden Coninck ter oorsake vande princepale beweegh-reden / of boozwozpsel.

Wel aen / wat reden / ofte wat boozwozpsel stelt ons Epiphanius booz / om de welke hy Maria wilt ghe-eert hebben? hare heyligheyt / want hy noemtse tot hysmael / Heyligh; hare weerdigheyt van te wesen de Moeder Godts / ende daer op seydt hy: Dat Maria ghe-eert werde: Laet Maria in eeren sijn: S'is alderweerdighste in eere ghehouden te worden. *D. Cabeljan* bekenet oock met Epiphanius dat sy eere weerdigh is / om dat sy heyligher is / als Thecla, ende van wegghen de dispensatie der verborghenheyt. Dat is / om het ontfangen ende haren vanden Sone Godts: soo Epiphanius daer by boeght.

Hier upt make ick nu dan mijn besuyt / dat Epiphanius / een eere aen de *H. Maghet* wilt berhoont hebben / meerder als burgherlijcke.

Chlijck booz de oogh / dat de eere soodanigh is / als het princepale boozwozpsel is / dat men sich boozstelt in eeren.

Maer

Maer het voorwozpsel om het welck Epiphanius, Mariam wilt ghe-eert hebben / is meerder als burgherlijck / want t'sijn hoven-natuerlijck dinghen / die gheen ghemenschap en hebben met t'burgherlijck / te weten / de Heyligheyt, ende weerdigheyt van Godts Moeder te sijn;

Ergo de eere die Epiphanius wilt aen Maria betwessen hebben is meerder als burgherlijck.

Bzaeght ghy my / haedanigh die eere is; ick en wil niet disputieren van enckele woorden: Moetste Religieuse eere, of gheestelijke eere, of boven-natuerlijke eere, al soo ghy wilt: 't is my ghenoech dat ick D. Cabeljau overtuyghet hebbe dat Epiphanius Mariam wilt ghe-eert hebben met meerdere eere / als met burgherlijcke; dien-bolghens dat hy onderschept heeft ghewacekt / niet alleen tusschen burgherlijcke eere / ende eere die Godt alleen toebehoort / maer oock tusschen eene eere die in t'midden is / meerder als burgherlijcke / minder als goddelijcke / met de welcke hy oock de H. Maghet wilt achterbolghet hebben / ter oorzake van hare heyligheyt, ende de dispensatie der verborghentheyt.

Si pult my bzaeghen: Waer over heeft dan Epiphanius de Collyridianen berispt / ofte veroordeelt als ketterij / aengaende den dienst die sy deden aen Maria?

Ick antwoorde om d'p oorzaken. De eerste, om dat sy meynden dat de H. Maghet eene goddelijcke nature hadde. De tweede, om dat sy haer met die eere achterbolghden die Godt alleen toebehoort / dat is / met Sacrificien. De derde. Om dat dese Sacrificien in t'openbaer ghedaen werden van vrouwen / als Priesters.

Hoozt de eyghen woorden van Epiphanius, de welcke hy stelt bykans op t'eynde van het Capitittel / als wesende een hozt begriyp van alle wat hy te vozen ghesepdt hadde: Het eeuwigh Woort, seyd hy / heeft een lichaem aenghetrocken, ghenomen uyt de Maeght, daerom nochtans niet, om dat

hy haer soude overfetten tot eene goddelijcke nature, ende conditie; noch, om dat men Sacrificie soude offeren in haren name, noch, om dat de vrouwen tot Priesters souden ghestelt worden.

Siet ghy wel dat de berispinghe / ende veroordeelinghe van Epiphanius valt op dese dyp boozghemelde stucken?

Belieft u dit noch klaerder te sien hoor een kort begriyp vanden heelen discours van Epiphanius. Hy deylt sijnen discours in dyp deelen / elck deel passende op de dyp dwaelinghen van dese ketters / bewijssende met schrifture / ende andersins / dat sy namelijk in dese dyp stucken dwaelden.

Voor eerst, als hy gheseydt hadde / dat dese ketterij gheene andere autheurs en hadde als **Vrouwen** / ende rene waerschouwinghe ghemaeckt / dat niemant sich en soude laten verleyden / ende bedriegghen van vrouwen / soo gaet hy in sijn eerste deel ende tweede / in t'lanck / ende breekt bewijssen / dat het de vrouwen niet toe en komt het Priesterslijck ampt te bedienen noch Sacrificien te doen. Noyt, seyd hy / soo lanck als de ereldt ghestaen heeft, en heeft eenighe vrouwe bedient het Priesterslijck ampt. Wy lesen wel dat Abel, Cain, Enoch, Noe, Abraham, Melchisedech, Isaac, Jacob, de kinderen van Levi, Moyses, Aaron, ende sijne zonen, Eleazar, Phinees, Ithamar, Achitob, de Coriten, Gersoniten, ende Merariten, Heli, Chelcias, Buzi, Iesus de hooghpriester, ende Esdras, hebben sacrificien ghedaen, maer nergens en leestmen dat oyt vrouwe het Priesterslijck ampt soude bedient hebben.

Doorders bewijst hy dit opt het nieuwe Testament: Indien, seyd hy / het Priestersdom aen vrouwen bevolen was, ofte dat het de vrouwen gheoorloft waer eenighen dienst te doen in de Kercke, dat moest namelijk toe betrouwt worden aen Maria. Ten heeft Go it niet beliest. Iae self, en heeft gheene macht ontfanghen om te doopen: Zacharias de vader van Ioannes is Priester geweest, Hier nae, Petrus, Andreas, Iacobus, Ioannes, Philip-

pus,

pus, Bartholomæus, Thadæus, Jacobus Alphæi, Judas, Simon, ende Matthias, zi n allegaer Apostelen ghestelt, ende hebben de heele werelt door, het H Ampt des Euangeliums bedient, met Paulus, ende Barnabas, en andere. Ende de selve zijn de Autheurs der mysterien, met Jacobus den broeder des Heeren: van den welcken, ende van de andere, die wy gheseyt hebben, de successien van Bisschoppen en Priesters, in't huys Godts, zijn vast ghestelt. Ende men leest niet datter eenighe vrouwe daer toe verkoren is. Philippus den Euangelist hadde vier dochters, die wel Prophetessen waren, maer gheene Priesters &c.

Den middagh en is soo claer niet/als het claer is / dat Epiphanius, sich betweirende met soo vele ghetuyghenissen vande Schysure / dese Secte veroordeelt als ketterisch / om dat sy by haer/ reghen de Schysure / de vrouwen aen-namen het ampt des Priesterdoms/ende Sacrificien deden. D Cabeljau in sijn Memory-boeck pag 258 bekent oock/dat sy in't eerste berispelijck war: het twee- de en kan hy niet loochenen / want 't is het ghevoelen van alle natien / ende van't beghinsel des wereldts gheveest/dat men niemant 't Sacrificie magh opdragen als Godt alleen. 't is seker dat wy noyt sedt sulchs ghedaen hebben / dat is/ noyt Sacrificien ghedaen aen Maria, noyt vrouwen ghebruyckt tot het Priesterlijck ampt. Soo is dan oock seker/dat wy in dese twee deelen niet ghelijck zijn aen de Colyridianen.

Alleen dient hier bemerckt / in't vooz-hy gaen/ dat Epiphanius de twaelf Apostelen stelt in den Rangh der Priesteren van't nieuw Testament/ ende soo hy wilde bewijsen/dat niemant Sacrificie magh doen als mans / soo seght hy samen/ dat d'Apostelen hebben Sacrificie ghedaen. Nu laet ick D. Cabeljau eens dencken/hoe ghelijck dat de Ghereformeerde zijn aen d'Apostelen/die noch Priesters en hebben / noch Sacrificie/ noch successie van Bisschoppen.

Ick come tot het derde deel van't discours Epiphanijs: in't welck hy bewijst/dat de H. Maeght gheen

gheen Godt is / nochigheene goddelijcke nature heeft / tot dien eynde probeert hy voer uyt / dat het een puer sechepel is / doch verhevender als andere.

Al-hoe-wel, seyd hy / dat Maria een uytghelesen, ende uytnemende Vat is, 'tis nochtans eene vrouwe, ende yande selve nature met andere, al-hoe-wel sy, ende nae de siele, ende naer het lichaem met de aldermeeste eeren voor-komen is, even als de lichamen van andere Heylighen, oft indien ick iedt seyde dat meerder is tot glorie en luyfter, Ghelijck Elias, Joannes, ende de alder-heylichste Thecla, aen de welke nochtans Maria verre moet voor-ghesfelt worden, om die hemeische verborghentheydt, de welke in haren buyck is volbracht.

Daer naer seyd hy: Hare ouders hebben haer verkregen met ghebeden, soo nochtans dat sy inde gheboorte vande selve conditie is gheweest met andere menschen. Ende al-hoe-wel inde historie van *Maria* verhaelt wordt, door overleveringhe, dat aen haren Vader *Ioachim*, van Godts weggen, in de woestijne ghebodtschapt is, dat sijne vrouwe ontfanghen hadde; dit en is nochtans soo niet te nemen, oft dit gheschiedt ware sonder versaminghe des houwelijcks, oft des mans,

Doorders seyd hy: 'Ten kan niet gheschieden, dat iemandt geboren werde, teghen de ghemeyne nature der menschen, dat quam eenen alleen toe, te weten, *Christus*.

Ten anderen seyd hy: Maria en is gheenen Godt gheweest; sy en is niet overgheset tot een goddelijck wesen, oft conditie,

Hy moet blindt zijn / die hier niet en siet dat *Epiphanius* bewijst / dat *Maria* gheenen Godt is / maer een enkel sechepel / doch verhevender / ende uytnemender als andere.

Ick vraghe nu van *D. Cabeljau*, oft hy soud' duiven loochenen / dat de *Collyridianen* gheloofden dat *Maria* Godt was / ende daerom als Godt moest ghedient worden?

Niemandt, seyd hy in sijn Catholijcke Waerheydt pag 545. sal dat kunnen bewijsen, *Epiphanius* en spreekt daer

daer niet een woordt van, dat sy dit, oft dat van de nature Mariae gheloofden, jae hy presupponeert in alle sijne redenen, dat sy haer herkenden een bloodt schepsel te zijn.

Dit is immers opentlijck ghebeuselt.
 Seght ghy / D. Cabeljau, dat niemant en sal konnen bewijfen / dat de Collyridianen gheloofden dat Maria Godt was? oft ick u antwoorde / dat het gheene bewijfen van doen heeft? moet men bewijfen dat de Sonne schijnt inden middagh? och neen: want de sake wijst haer selven upt: Al even claer is't / upt Epiphanijs gantschen discours / dat dese ketterg gheloofden / dat Maria Godt was / ende daerom / als Godt moest ghedient worden. Ick beroep' u / ende den onpartijdighen Leset / op sijne bloote / ende enckele woorden.

Seght Epiphanius niet opentlijck / dat sy Sacrificie deden aen Maria? soudt ghy dat durven loochenen? leest de boven ghestelde woorden van sijn eerste ende tweede deel / daer hy de bzoutwen expresselijck hier ober berispt. Wilt ghy stryden teghen het alghemeyn ghevoelen van alle nation / die daer opt zijn gheweest inde werelt / ende noch zijn? wilt ghy de Schrifure verloochenen? ick hope dat neen / soo en kont ghy dan niet loochenen / dat het Sacrificie Godt alleen toekomt / ende niemant anders? als dan de Collyridianen, hebben Sacrificie ghedaen aen Maria, hebben sy niet met der daet selve ghetooont / dat sy Maria hielden booz een Godt / ghemerckt sy haer achterbolghden met die eere / dat is / met Sacrificie / twelck Godt alleen toekomt?

Ten tweeden, seght Epiphanius niet met clare woorden / dat Maria gheen Godt is, dat sy niet overgheset is tot een goddelijck wesen, ende conditie? Hoe quam dit hier te propooste / indien die ketterg niet ghelooft hadden / dat Maria Godt was? souden sy niet datelijck aen Epiphanius hebben konnen antwoorden: Wy en ghelooven niet dat Maria Godt is / waerom seght ghy ons dan / dat sy gheen Godt is / oft dat sy niet verheben is tot de goddelijcke

Ijcke nature? hoe komt dat hier te woposte?

Ten derden, probeert Epiphanius niet / dat Maria gheenen Godt is / als hy berhoont dat sy een schepsel is? waer toe dienen alle dese bewijfen / indien sy niet en gheloofden dat Maria Godt was?

Ten vierden, wat noodt te bewijfen (soo als Epiphanius doet / ende met *Schryfture* / ende met d'histozie Mariae, ende met de reden) dat sy een euckel schepsel is / indien (ghelijck D. Cabeljau seght) de Collyridianen haer herkenden vooz een bloodt schepsel? wat dwaeshepdt waer dat / te bewijfen in't langh ende breekt / 'tghene sy metter daet gheloofden / ende aen-naemen? hoe kan D. Cabeljau segghen / dat Epiphanius presupponeert in alle sijn reden / dat dese ketterg de *H. Maghet* herkenden vooz een bloodt schepsel / daet hy uytbruckelijck seyd / darter sommighe in doringhen waren gheraect, dooz de woorden die den Enghel aen Joachim hadde gheseydt: Siet uwe huysvrouw' heeft ontfanghen in haren buyck, meynde / soo Epiphanius daer by voeght: dat *Maria* teghen de ghemeyne nature der menschen gheboren was, verbolghens dat sy meer was als een euckel / ende bloodt schepsel. Dit was de doringhe vande Collyridianen, hoe kan dan D. Cabeljau segghen / dat sy de *H. Maghet* herkenden een bloodt schepsel te zyn? Hoe kan hy segghen dat niemant bewijfen en sal dat dese ketterg *Mariam* hielden vooz Godt? Dat hy lese de woorden vanden selven Epiphanius *Heresis* 78. dan sal hy sy-selven soo oertuyghen vinden / dat hy niet een euckel wooydt en sal durben kicken: Wy hebben, seyd hy / verstaen eene sake die verwonderens weer digh is, te weten, dat sommighe, 'tghene aengact de alderh. Maghet, soo dwaes zijn gheworden, dat sy haer aen ons hebben willen opdringhen voor zenen Godt ende spreken van haer als uyt sinnighe: want sy segghen dat sommighe vrouwkens in Arabien, daer sy van Thracien waren ghekomen, dese nieuwe leeringhe hebben versiert, soo dat se inden naem, ende ter eeren vande Maghet, Sacrificie doende eenen platten koeck offeren,
ende

ende vergaderinghen houden : In den naem , segghe ick , vande alderh. Maghet, zijnde alle mate te buyten ghegaen, hebben sy eene sake aenghegaen goddeloos , ende injuricus aen Godt , te weten , Sacrificien ghedaen door vrouwen.

Seght nu noch D. Cabeljau , dat dese ketterg Mariam niet en hielden booz Godt / ende dat niemant dit sal konnen bewijfen. Wat middel om u hier te verschoonen ? Ghy sult my misschien seggen / dat Epiphanius hier niet en spreekt vande Collyridianen, maer van andere ketterg. Te verghesg soeckt ghy die uytblucht / lees Epiphanium *Harsi* 79. daer hy handelt vande Collyridianen, daer sult ghy vinden / dat hy selve bekennt / dat hy op dese plaetse / van my boven byghebracht / handelt niet van andere ketterg / maer vande Collyridianen selve. Hoozt sijne woorden : Nae die voorgaende ketterije, is ons onlanghs noch een ter ooren ghekomen, vande welcke wy een weynigh te voren (*Nota*) ghewach maecken in dien brief, (Nota, dat hy't verhael vande boozgaende ketterije der Antidicomarianiten oock eenen byes noemt / als hy van haer handelt in't besonder) in dien brief dan, den welcken wy gheschreven hebben vande salige Maghet, naer Arabien: Want dese ketterije van Thracien, ende het Opper-sythien, in Arabien sich verbreydt hebbende, is tot onse ooren ghekomen.

Item daer naer : Wy hebben een weynigh daer van ghedisputeert in dien brief die wy hebben gheschreven naer Arabien, maer nu sullen wy alle de besonderheden wat beter vervolghen. Stelt nu alle de omstandigheden van het heel verhael neffens malckanderen / ghy sult bevinden / ende moeten de waerheyt bekenen / dat Epiphanius hier spreekt vande Collyridianen, ende dat hy met platte / ende clare woorden seght / dat sy Mariam uytgaven booz Godt / bekennt dan oock de waerheyt / dat ghy eenen grooten misflagh ghedaen hebt / als ghy ghesepdt hebt / dat niemant dit en soude konnen bewijfen.

Laet

Laet ons hoor- gaen in den discours van Epiphanius: Als hy nu bethoont heeft dat Maria gheen Godt is / maer een enckel schepsel/ doch verhe- bender als andere / ter oorsaecke van hare heylighejdt/uytnementhejdt / en de menschwozdinghe Christi: soo maect hy hier uyt dese twee slot- redenen.

De eerste, dat sy niet aenbeden moet worden: dat siet op sijn eerste bewijzen / te weten / dat sy gheenen Godt is/ aen den welken alleen de wa- re aanbiddinghe, namentlijk van 't Sacrificie toe- komt.

De tweede, Dat sy moet/oft magh ghe-eert wo- den: dat siet op hare heylighejdt / ende uytne- menthejdt die sy heeft boven d'andere.

Epiphanius dan / en wilst de V. Maghet niet aen- beden hebben/ om dat sy / soo hy seght / gheenen Godt is: hy wilt-se ghe-eert hebben / om dat sy heyligh is / ende heyligher als andere. Hoozt de eyghen woorden van Epiphanius.

Aengaeude het eerste, sejdt hy: Het lichaem van Maria was heyligh, ick bekennet, nochtans sy en is gheen Godt gheweest: Sy is Maghet gheweest, nochtans ons gheenlins voorghestelt om aenbeden te worden.

Hoe kan-men klaerder segghen / Dat Maria niet en magh aenbeden worden, om dat sy gheen Godt en is?

Doorder seght Epiphanius, Dat Mariam niemandt en aenbidde; dien dienst, en behoort noch vrouwe; noch man toe, maer Godt alleen.

Is dat niet wederom claer ghesepdt / dat hy Mariam niet en wilst achterbolghen met die eere/ die Godt alleen toekomt/ dat is/ met de wa- re aanbiddinghe, namentlijk van Sacrificie?

Wederom seght Epiphanius, Dat Maria in eeren zy, dat de Heere aenbeden worde.

Dat hy nu/ door dese aanbiddinghe, verstaet/het Sacrificie/ 'twelck Godt alleen toekomt/ bijclit uyt dese woorden: Dese ledighe vrouwen Mariam aenbiddende / oft offeren haer enen koeck, oft brenghen in, eene ongherijnde, ende bespottelijke offerhande,

voor

voor haer. Siet ghy hier niet wat Epiphanius dooz
de aenbiddinghe verstaet? te weten Sacrificie.

Blijckt mede npt het opschyft van't Capittel/
ghedrukt tot Basel in't jaer 1542. het welck aldus
lypt: Teghen de Collyridianen, de welcke offerden aen
Maria. Hier mede te kennen ghebende/ dat Epipha-
nius dese ketterg berispt namenslijck ober de aen-
biddinghe dooz Sacrificien / de welcke hy seght/
Gode alleen toe te komen.

Wat schijn is hier dan / om ons by die ketterg
te verghelijcken / ghemerckt wy updozuckelijck
leeren met Epiphanius, dat de aenbiddinghe dooz
Sacrificie Godt alleen toekomt/ oversulckx dat
het ketterich is / met die selbe aenbiddinghe de
H. Maghet t'achtervolghen; waerom wy oock
in dit stuck noyt en sijn plichtigh ghetweest?

Wat het tweede belanght / rakende de eere die
men aen Maria bewijfen magh/ om dat sy heyligh
is/ende uytnemender als andere heylighen/daer
van spreckt Epiphanius eben claer.

Voor eerst seyd hy / tot tweemaal toe in't gene-
rael : Dat Maria ghe-eert werde : Dat Maria in eeren
zy.

Ten tweeden, gheeft hy de reden / waerom : te
weten : Om dat haer lichaem heyligh was : om dat sy
een heyligh, ende uytnemende vat is.

Ten derden, maccht hy sijn beslypt noch claer-
der/segghende / dat sy alderweerdighst is in eeren ghe-
houden te worden, om dat sy alderbeste, ende heyligh is.

Ten vierden, seght hy / dat sy meerder eere weerdigh
is als Thecla, niet alleen om dat sy heyligher is, maer oock
om dat sy den Sone Godts heeft ghebaert.

Hier op hebb' ick boven bewesen / dat dese eere
meerder als hogherlijck is / minder als godde-
lijck/ Ergo als Epiphanius Mariam met soodantghe
eere wilt achtervolghen hebben/ en wy metter daer
dit oock doen/soo houden't wy met Epiphanius: hoe
kounen wy dan hier in veroordeelt worden als
ketterg/ 'ren zy dat Epiphanius sijn eyghen selben
veroordeelt?

Doch D. Cabeljau, tracht eben wel in sijn Memory-boeck pag. 258. te bethoonen/ dat wy niet alleen dese ketters naevolghen, maer oock de selve te boven gaen, oft overtreffen.

Het naevolghen, wilt hy bewijfen met de spreuken van twee Jesuyten / namentlyck P. Andreas de Boeye, ende P. Eusebius Nierenbergh, de welke souden segghen/dat alles wat wy aen Godt schuldigh zijn, wy oock betalen moeten aen Maria, waer op D. Cabeljau seyd: Dat in de Roomsche Kercke mede den dienst van aanbiddinghe opghedraghen werdt, en kan niet valsche ghenoeemt worden, de wijl het by de stucken blijkt, ende oock by eyghen bekentenisse.

Maekende de spreuken bande twee booznoemde Jesuyten: ick en hebbe de moepte niet eens willen doen/van de selve nae te sien/want ick en sie hier niet een hay dat mis-seydt is / noch beelmtu sedt dat ons aen de Collyridianen soude gheleyck stellen. Want waerom en magh-men niet lofs-ghewijs sprekende/soo als dese twee Daters doen/aen de Moeder toeschryben den lof banden Sone?

Ten anderen, wat hebben sy meer ghedaen / in dese materie / als D. Cabeljau seght dat de booznaemste Daters hebben ghedaen in materie van de transsubstantiatie?

Spreekt ghy niet D. Cabeljau in deser boeghen/van Gregorius Nyssenus, in utw' Memory-boeck P. 2. pag. 183. Dat hy is een groot Orateur gheweest, beroemt van sonderlinghe wel-sprekenheydt, wiens oration, ende Homilien vol zijn van allegoryen, hyperbolen, ende figuerlijcke redenen, bedacht, ende ghebruyckt, om meerder te beweghen? welckens woorden daerom, wanneer se eyghentlijck ghenomen worden, daer-se figuerlijcker wijse ghesproken zijn, dan doet-men hem 't meeste onghelijck vande wereldt.

Seght ghy niet vanden H. Joannes Chrysoftomus pag. 100. dat sijn sermoonen tot het volck vol zijn van hyperbolische manieren van spreken, aengaende het eten ende drincken van Christi Vleesch ende Bloedt? dat oock

selfs

selfs de Paepsche Leeraers heeft goedt ghedacht in hare
schriften by waerschouwinge te stellen, dat men de woor-
den van Predickers, ende met name van Chrysofostomus, in
suleken rigeur niet opnemen moet, ghelijck de selve tot
de ooren vande toehoorders komen?

Hebben de boornaemste Daders bande Rechts-
sinnighe Kercke soodanighe manieren van spre-
ken ghebruyckt (ghelijck ghy haer toeschijft) in
een bande ghewichtrighste stucken bande Keligie:
waerom en is dit niet gheozloft aen die twee
Jesupten / de welcke niet leers-ghewijse / maer
encomiasticè, oft lofs-ghewijse / van Maria hebben
ghesproken? ick segghe ghelijck ghy doet van
Nyssenus, dat men haer 'tmeeste onghelijck doet
bande wereldd / wanneer men hare woorden
leers-ghewijse opneemt / daer sy alleen op sijn
Orateurs / oft lofs-ghewijse ghesproken zyn: oft
soo ghy dit loochent / soo loochene ick het selve
van Nyssenus', ende Chrysofostomus, ende alsoo blijft
ghy van haer overtuyghyt in materie bande
transsubstantiatie.

De woorden dan van dese twee Jesupten / moe-
ten opghenomen worden / ghelijck D. Cabeljau wilt
opghenomen hebben de woorden van Nyssenus
ende Chrysofostomus, dat is / niet in dat rigeur ghelijck
de selve tot de ooren vande toehoorders komen. Al het
selve segghe ick van onse Tractaetses / oft bede-
boeckkens / die ghenoeemt worden Plalters, oft Stel-
larieu, oft Rosarien Maria, oft Marialen, &c. Overtuygh-
en heeft D. Cabeljau in de spreucken van dese booz-
noemde twee Jesupten / gheen boozdeel om te seg-
ghen / dat wy de Collyridianen nae volghen. Ghe-
merckt dat wy metter daet Mariam noyt acabe-
den hebben met Sacrificien / noch de selve ghe-
houden booz Godt. 'T selve excuys, seght D. Cabeljan,
soude men konnen voorwenden voor de Collyridianen,
dat sy Mariam wel dienden, ende aenbaden, maer niet
als Godt.

Dat's wel booz de ghene die Epiphanius soude
willen beschuldighen / oft van valscheyd / oft van
grove

grohe ontwetentheydt. Wist hy niet wat de dwa-
linghe was vande Collyridianen? hoe heeft hy dan
de selve berispt? wist hy niet wat sy deden? hoe
heeft hy dan het selve verhaelt? Nu blijkt uyt
sijne clare woorden/ dat hy haer berispt over den
dienst van Sacrificie: Hoe kan-men dan dit excuus
hoorzwenden booz de Collyridianen, dat sy Mariam
niet en aenbaden als Godt/aenghesien dat sy aen
Maria soodanighen dienst deden/ den welken aen
niemandt anders als aen Godt alleen toebe-
hoort? oft heeft hy misschien sedt verhaelt dat
ontwaerachtigh is? derhalven waerom probeert
hy dat Maria gheenen Godt is/ maer een schepsel/
indien de Collyridianen haer kosten excuseren / dat
sy Mariam niet en hielden booz Godt? was het wel
de pijn ende moepte weerd / dit in't langh en
breedt te bewijzen / als Epiphanius wist / dat sy de
h. Maghet niet en hielden booz Godt/noch haer
booz sulcks aenbaden?

Doorders hoe seght hy soo opentlijck / dat de
Collyridianen, de h. Maghet aen de ghemeynte
wilden opdringhen voor eenen Godt? Wat excuus
helt hier/om te segghen dat sy de selve niet aen-
baden als Godt?

Laet ons nu eens hoorzen / hoe D. Cabeljau be-
wijst/dat wy dese ketterz in den dienst van Maria
obertreffen/oft te hoven gaen.

Soo langh als hy niet en kan goet doen / dat
wy opt aen de h. Maghet Sacrificien hebben
ghedaen / soo is't onmoghelijck dat hy bewijse/
dat wy die ketterz obertreffen / want Sacrificie
is't hooghste. Laet ons hem nochtans hoorzen
spreken.

De Collyridianen, sepdt hy/ pag. 259. in sijn Memo-
ry-boeck; hebben aen Maria een beeltenis opghericht.

Ick loochene dat/want inden text van Epipha-
nius en vnde ick niet een enkel woordt daer van.
Hy seght wel dat den duyvel de menschen heeft
verleydt met af-godische beelden te maken / om
aen die goddelijcke eere te bewijzen / daer mede
thoo

thoonende dat men aen gheen schepsel die eere magh toedraghen / maer hy en seght nergheens dat de Collyridianen aen de *H. Maghet* een beeldt hebben opgherecht. Dit is den eersten mis-flagh.

Doorders seght *D. Cabeljau* : S'hebben dese beeltenis op eenen waghen omghevoert.

¶ *T* is mede onwaerachtigh : want *Epiphanius* en seght anders niet / als dat sy ober eenen waghen/oft vercierden vierkanten stoel/eenen lijnen doeck hebben uptghespannen / niet om eenigh beeldt op te setten / maer om hare *Sacrificien* daer op te doen. Dit is den tweeden mis-flagh.

Noch boozder seght *D. Cabeljau* : S'hebben een solemneele Feest haer ter eeren gheviert.

¶ *T*en is niet soo : maer *Epiphanius* seght / dat sy hare offerhanden hebben ghedaen / op een vande princepaelste daghen des jaers : wie sal my segghen / oft dit niet gheweest is den *Paeschdagh* / oft *Pinxteren* / oft *Kers-dagh* / &c. immer *Epiphanius* en heeft niet een woordt / van eenighen Feestdagh inghestelt ter eeren *Mariae*. Dit is den derden mis-flagh. *Abus* loopt *D. Cabeljau* ober al in't net / daer hy ghevanghen wordt.

Wat seght hy noch al ? S'hebben , seyd hy / haer ter eeren tempels ghesticht. Item noch eenen mis-flagh ; niet een woordt daer van by *Epiphanius*. S'hebben *Mariam* devotelijck aenbeden : Ende ick segghe met *Epiphanius*, niet devotelijck / maer ongoddelijck / als sy haer met de selve eere hebben achterbolgh / die *Godt* alleen toekomt.

¶ *I*ck hope dat hy ten laetsten eens de waerheyt sal segghen : Wat hebben dan de *Collyridianen* noch ghedaen ? Sy offerden , seyd hy / eenighe brooden, oft platte koecken , ende aten die met malekanderen haer ter eeren. Dan sluyt hy met dese woorden: Dit is't al dat *Epiphanius* van haer seydt. *Jae* niet een siew van't ghene *Epiphanius* seyd / behalven het laetste / dat alleen is ten langhen lesten de waerheyt / al de reste is ghebenselt. Soo het dan namentlijck op aen komt op het *Sacrifice* alleen / dat sy aen

de **H. Maghet** bedden / als wesende verheven tot eene goddelijcke nature oft conditie.

Choont nu eens dat wy de Collyridianen overtreffen.

In de Roomsche Kercke, seyd hy / heeft men duysenden van Mariae-beelden, die men op't kostelijckste verciert, ende op-pronckt, staetelijck omvoert op toebereyde waghens, oft anders op de schouders, en armen der menschen devotelijck laet omdraghen; ende men set-se op den hooghen Autaer.

Ick hebb' boven ghehoont dat Epiphanius, de Collyridianen, noch over't berciereu / oft op-proncken / oft omborzen / oft omdraghen van Mariae beelden berispt heeft / maer wel over het berciereu van eenen vierkantigen stoel / die sy ghebruycken om aen haer Sacrificie te doen: Ergo niet te propooste.

Doorders seght D. Cabeljau: Men heeft inde Roomsche Kercke gheen eenen Feest dagh, maer verscheyden in't jaer, die ter eeren Mariae zijn inghevoert, ende in nauwe observantie zijn.

Epiphanius en heeft dese ketters over soodanige Feestdaghen niet berispt / Ergo wederom niet te propooste.

Item, seght D. Cabeljau, duysenden van kercken voor haer ghesticht, ende naer haren naem ghenoeemt.

Wederom huyten propoost / want de berispinghe Epiphanijs en valt op gheene kercken / die oft ter eeren vande **H. Maghet** ghesticht / oft nae haren naem souden ghenoeemt zijn gheweest.

D. Cabeljau gact voozt: De religieuse aenbiddinghe met gheboghen knien, ghevouwen handen, ende alle teekenen van diepste vernederinghe voor hooghe Majesteit, en werden tot niemant soo veel gherichtet als tot Maria.

Item ghebeuvelt / ende niet een hoozt te propooste: want D. Cabeljau moest spreken van Sacrificien. Behalven dat het onwaerachtigh is / dat de diepste vernederinghe by ons gheschiedt voozt Maria; die betwaren wy voozt de Hooghste Majesteit.

Wat

Wat dunckt u nu / bemindde Leser / is dit niet
wel bewesen / dat wy de Collyridianen overtreffen ?
Hy en is selve niet machtrigh (als met Epiphanium
valscheijck te doen spreken) te bewijzen / dat wy
in een stuck haer ghelijck zijn / hoe kan hy dan
verhoonen dat wy de selve overtreffen ?

Doch om d'ontrouwicheydt van D. Cabeljau
noch meer te doen blijcken / hoor de eygen woor-
den van Epiphanius, ghetrocken uyt den druck van
Basel, Anno 1542. Sommighe vrouwen, seydte hy / ver-
cierden eenen wagen, oft vierkanten stoel, ende daer over
uytspreyende eenen lijnen doeck, op eenen doorluchtig-
ghen dagh des jaers, stellen broodt voor, eenighe daghen
langh, ende offeren in den naem Mariae, ende worden alle-
gaer van het broodt deelachtigh. Tot hier toe Epipha-
nius, sonder meer.

Hier kont ghy nu soo klaer als den dagh sien/
hoe D. Cabeljau, met dese woorden Epiphanijs, boben-
ghespeelt heeft : Hoe hy de selve verdraeyt heeft
nae sijne belieste/ende inbeeldinghe.

Waer vermaent hier Epiphanius van eenighe
beeltenis? waer spreeckt hy hier van het beeldt
Mariae, om te hoeren op eenen wagen? waer
maectt hy ghewach van eenighen Feestdagh
t'haerder eeren inghestelt? waer heeft hy een
woordt van tempels t'haerder eeren ghesticht?
Soo moet het hier ten lesten op uytkomen / soo
wy oock boben bewesen hebben / dat de Collyridia-
nen Sacrificien aen Maria hebben ghedaen op
eenen toberepden vierkanten stoel / ende soo de
Sacrificien Godt alleen toekomen / dat sy met
de daer selve hebben ghethoont / dat sy Mariam
hielden voor Godt, oft van eene goddelijcke nature,
ende conditie. Niet sulchs en hebben wy oyt ghe-
daen / maer wy doen 'tghene Epiphanius leert / te
weten / dat men Mariam soude eeren / als een heylig-
hede / oft uytnemende vat / als de Moeder Godts /
als verhebender dan andere heylighen. Dit en
kan niet gheschieden met burgherlijcke eere / om
dat het woortwozpsel niet burgherlijck is / Ergo
met

met meerder eere als burgherlijcke / maer minder als goddelijcke. Dienbolghens blijft D. Cabeljau overtuyghet / niet alleen van vele grove nieuwe misflaghen / maer oock van ontrouwigheyt / als hy ons by de Collyridianen heeft verghelken.

Doort laetste seght D. Cabeljau: P. Hazart en moet ons niet verwijten, dat wy met de kettenje vande Collyridianen te schouwen, vallen tot een contrarie ketterije der Antidicomarianiten, die Epiphanius mede wilt gheschouwt hebben, want wy en hebben met de selve niet ghemeyns in't ghene Epiphanius haer te laste leydt: maer sijnen raedt ende reghel bevalt ons wel, ende segghen met hem: *Laet Maria zijn in eeren*; hare ghedachtenisse in segheninghe by de vrome.

Ten eersten D. Cabeljau, u en kan niet onbekent zyn / datter eene Secte is in u landt / de welke seer menighbuldigh is / ende van u l. verdraghen wordt / ende uyt de Scherfzmeerde ghesproten is / de welke / aengaende den Marghdom Mariae, oer-een-komt met de Antidicomarianen. Want alhoe-wel de Scherfzmeerde in dit stuck niet plichtigh en zyn / sy laten nochtans de selve leeringhe toe.

Ten tweeden: 'twaer te wenschen gheweest / dat desen reghel van Mariam te eeren / van eersten beghinne onder u l. hadde in vogue gheweest / dan en souden de Catholijcken / als sy Mariam eerden / oft pisen / soo vele lasterighe ende smaedelijcke namen van Maria niet moeten hoozen hebben. Mayken Timmermans, was in die tijden soo bekend / ende sod ghemeyn als de straet / ende nu noch ter tijdt / hoe veel sulc ghy-er vinden / die durben segghen / dat Maria eene vrouwe was ghelijck de hare: Is dit Mariam eeren / ende hare ghedachtenisse houden in segheninghe? haer verghelijcken by eene ghemeyne vrouwe? Is dat Mariam houden doot een uytuementer dat als andere heylighen / &c.